

O NEKIM RADOVIMA PETRA STRČIĆA IZ NOVIJE POVIJESTI
ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA

Petar Strčić, od 1961. asistent na Sjeverojadranskom institutu JAZU u Rijeci, razvija izuzetno plodnu djelatnost kao organizator kulturnog i znanstvenog života u Rijeci i na otoku Krku, predavač na stručnim i znanstvenim skupovima, urednik različitih izdanja (Krčki zbornik, Pazinski zbornik, kalendar »Jurina i Franina« i dr.). Više od deset godina mnogo piše surađujući u različitim časopisima i istražujući povijest Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u XIX i XX stoljeću, pretežno na temelju arhivalnih studija. Osim znanstvenih i stručnih priloga o problemima koji se ponajviše odnose na razdoblje narodnog preporoda u Istri, događaje u vezi s prevratom 1918. i Narodnooslobodilačku borbu, objavljuje brojne prikaze i ocjene, a kritički priređuje za tisak i neobjelodanjenu arhivsku građu.

Od velikog broja priloga, među kojima se i mnogi manji odlikuju novim znanstvenim rezultatima, izdvajam ovdje samo one koje smatram osobito značajnima za znanstveni rad P. Strčića u proučavanju povijesti Istre i Hrvatskog primorja. To su, u prvom redu, neke rasprave i članci, i to:

1. *Dinko Vitezić i ribarstvo uz istočnu obalu Jadrana u drugoj polovici XIX stoljeća*, Jadranski zbornik VI, 1966, 341—360. Na temelju opsežne literature, suvremene štampe i izvorne građe iz pera D. Vitezića, autor je uspio da problem ribarstva na našoj obali u vrijeme Vitezićeve političke djelatnosti prikaže u najužoj vezi s vanjskom politikom Habsburške monarhije prema Italiji, o kojoj je politički razvoj te gospodarske grane prvenstveno ovisio. Iako se ne susteže od kritičke ocjene Vitezićevih istupa, on ih u cjelini opravdano ocjenjuje kao izražaj produbljenijeg uvida u ekonomsku problematiku, koja je u isto vrijeme imala i izrazito nacionalno značenje.

2. *Mate Bastian. Istarski preporoditelj, političar i pjesnik*, Istarski mozaik 6, 1967, 353—366. Autor je tim prilogom ponovo vratio pravo značenje ličnosti o kojoj je mogao, ponešto suzdržljivo, s pravom reći da velik dio tadašnjeg političkog i kulturnog rada Hrvata u Istri nije bio dalek od njegove »sasvim neatraktivne i javnosti malo poznate inicijative, podrške i savjeta« (355). To je Bastian pogotovu posvjedočio svojom »uredničkom brigom« oko izlaženja »Naše sloge« u 70-im godinama, koju je — kako autor zaključuje — ispunjavao »najčešće i najvećim dijelom sam« (357).

3. *O nekim problemima Rijeke 1918*, Jugoslavenski historijski časopis VII, 1968, br. 3—4, 123—133. Taj se prilog ističe svojim metodičkim pristupom, jer je autor, služeći se ponajviše suvremenom štampom, veoma plastično prikazao životnu svagdašnjicu riječkog pučanstva u godini sloma Monarhije, od golemih teškoća u prehrani do obnove radničkog pokreta. (Taj je članak, neznatno promijenjen, izašao i u časopisu »Dometi« I, 1968, 11—22, pod naslovom: »Riječka svjetina u 1918. godini.«)

4. *Novinstvo Hrvata u Istri do 1947*, Istarski mozaik 5, 1968, 210—234. Iako se autor ograđuje od toga da ovim prilogom daje »znanstvenu obradu« predmeta nego samo »što zaokruženiji uvid — koji je nedostajao — u ovaj dio prošlosti Hrvata u Istri« (210), treba istaći da je taj prikaz izradio s punom odgovornošću koju inače znanstvena obrada nameće. Učinio je to na temelju dobrog poznavanja istarskog novinstva i podataka koje nije crpio samo iz njega samoga nego i iz pojedinih arhiva. Pri tom se nije ograničio na golo iznošenje podataka nego prema njima uvijek zauzima i kritičko stajalište.

5. *Da li su J. J. Strossmayer i D. Vitezić učestvovali u osnivanju prvog hrvatskog lista za Istru*, Istarski mozaik 1968, 1—3, 67—77. Ovim je prilogom autor počeo svoja istraživanja o pokretanju »Naše sloge«, koja je 1870. obilježila pojavu preporodnog pokreta među istarskim Hrvatima. Služeći se uglavnom arhivskom građom, on je dokazao da je Strossmayer češće pomagao novčanim iznosima izlaženje lista, ali da se njegovo učešće u pokretanju lista ne može potkrijepiti nikakvom pouzdanom viješću. Što se Vitezića tiče, autor je njegovo sudjelovanje učinio vrlo vjerojatnim.

6. *Okolo pokretanja »Naše sloge«*, Pazinski memorijal 1970, 17—37. Pošto je u prilogu »Inicijative i pripreme za pokretanje prvog hrvatskog lista za Istru u XIX stoljeću«, Jadranski zbornik VII. 1969, 509—530, iznio 13 dokumentarnih tekstova o tom pitanju, autor je u gornjoj raspravi dao konačan oblik svojim dosadašnjim istraživanjima o njemu. On je nesumnjivo dokazao da je glavni poticaj za pokretanje lista potekao od biskupa Dobrile, koji ga je već otprije svjesno pripremao, a da je s pojavom lista preporodni pokret dobio odmah i političko obilježje.

7. *Nacrt za životopis M. Laginje*, Kamov 1—3, 1970. Ovaj se oduži članak, napisan u povodu 40-godišnjice Laginje smrti, ne može, doduše, smatrati znanstvenom raspravom, ali je on svakako najbolji osvrt na ličnost i djelatnost toga istaknutog istarskog političara u našoj literaturi.

Dragocjenu dopunu toj biografiji sadržava izvorna građa koju je autor 1971 objavio u »Dometima« pod naslovom: »*Povratak u Istru*« (6, 69—81), poprativši je dobrim uvodom, u kojem je sažeo njezine rezultate. Laginjin je povratak u Kastav 1880. doista obilježio važnu prekretnicu u budućem političkom razvoju Istre, a do ovog je autorova priloga bio nedovoljno objašnjen.

8. *Osvrt na okletvu*, Dometi IV, 4—5, 1971, 103—108. Prilog nosi podnaslov: »Zrinsko-frankopanska urota i mladi Vjekoslav Spinčić«, koji bolje odgovara njegovu sadržaju; uostalom, autor je s njime, kao referatom, sudjelovao na simpoziju u Čakovcu 1971. On je u njemu dao produbljenju analizu Spinčićeve negativne ocjene, sačuvane u obliku do sada neobjavljenog pisma, i uz to prvi put utvrdio činjenicu važnu za ispravniju ocjenu smjene generacija i pojave pravaštva u Istri. Prema njemu, »razvoj pravaškog pokreta u Istri ne bi se mogao isključivo vezivati samo uz pojavu mlađe generacije, i to od 70-ih godina, na čelu sa Spinčićem, Laginjom i Mandićem, kao što se ni razvoj koncepcija biskupa Strossmayera i njegova kruga ne bi mogao isključivo vezati uz stariju generaciju hrvatskih preporoditelja u Istri i na Kvarnerskim otocima, kakvi su na primjer bili njeni predstavnici Juraj Dobrila i Dinko Vitezić« (105).

Tu su, nadalje, i neka izdanja izvorne građe, kao:

9. *Otok Krk 1918. Građa o Narodnim vijećima SHS i talijanskoj okupaciji 1918. godine*. Posebna izdanja Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu 1, 1968, str. 190.

Autor je ovim izdanjem dao dobar obrazac za daljnje edicije ove vrste. U Predgovoru (str. 9—18) sažeo je bitni sadržaj objavljenih dokumenata u obliku studije snabdjevene bilješkama, a zatim je pod naslovom: »Sadržaj objavljene građe« (21—42) donio regista svih 172 priloga koji odmah slijede u cjelini (45—172), dajući uvid u prevratne događaje od stvaranja Narodnih vijeća 31. X preko talijanske okupacije do 8. XII, kada se vlast okupatora učvrstila na cijelom otoku. Ova građa potječe iz sedam arhivskih i novinskih fondova (zbirki). Na kraju je autor dodao opširniji Riassunto (173—176) i Kazalo imena osoba i mjesta (179—185).

10. *Dopisivanje Dinko Vitezić — J. J. Strossmayer*, Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu XIV, 1969, 173—264.

Pošto je u Uvodu (173—181) prikazao odnos obojice korespondenata, autor je objavio 98 »izvornih listova, brzojava, koncepata i prijepisa«, od kojih je do sada bilo publicirano samo 13 Strossmayerovih pisama. Ovi dokumenti, kako autor ispravno konstatira, »pokazuju žive veze matice-zemlje s Istrom, ukazuju na neke malo poznate momente u političkom životu ove hrvatske zemlje, omogućuju bolje razumijevanje Vitezićevog četvrtstoljetnog rada u društveno-političkom, gospodarskom, kulturnom i prosvjetnom životu Istre« (176). Čitavo je izdanje popraćeno s 256 bilježaka, koje sadržavaju različita objašnjenja i bibliografske podatke.

11. *Grada o talijanskoj okupaciji otoka Krka (od kraja 1918. do polovine 1919. godine)*, Posebna izdanja HA u Rijeci i Pazinu 3, 1970, str. 195.

U ovoj zbirci građe autor nastavlja naprijed spomenuti rad pod br. 9, donoseći na isti način i s kritičkim aparatom 180 dokumenata koji dopiru do 10. VI 1919. i daju veoma dobru predodžbu o otporu naroda protiv talijanske okupacije. Autor je i tu u svojoj uvodnoj studiji (str. 9—23) pregledno sažeo glavne rezultate objavljene građe.

12. *Prvi tabor Hrvata*, Zavičajna biblioteka 4, Rijeka 1971, str. 105.

Ova zbirka izvorne građe, sakupljene iz više arhivskih fondova i suvremene štampe, koju je autor snabdio sa 177 bilježaka i dobrim uvodom (5—13), prvi put omogućava povjesničaru da temeljito upozna genezu i tijek velike narodne skupštine održane 21. V 1871. u Rubešima ispod Kastva. Ta je skupština, na kojoj se okupilo blizu 10.000 ljudi, obilježila vrhunac u početnom razdoblju preporodnog pokreta u Istri, potaknutog pojavom »Naše sloge« (1870).

Pored različitih rezultata u pojedinostima, zajedničko je obilježje spomenutih radova Petra Strčića izvanredno poznavanje izvorne građe i literature koje dolazi do izražaja u brojnim bilješkama. One u cjelini daju već danas pouzdanu podlogu za buduću bibliografiju istarske povijesti u novije doba.

Jaroslav Šidak

SOZIALSTRUKTUR UND ORGANISATION EUROPÄISCHER NATIONALBEWEGUNGEN, uz sudjelovanje Petera Buriana, izd. Theodor Schieder, *Abhandlungen der Forschungsabteilung des Historischen Seminars der Universität Köln*, Bd. 3, München-Wien 1971.

Tradicionalna njemačka historiografija bavila se prije svega poviješću države i ideja. Tim se pristupom, dakako, nije mogao protumačiti fenomen nacizma. Obrada procesa nastanka hitlerizma zahtijevala je znatno širi pristup. Uz težnju većeg broja njemačkih historičara starijeg i mlađeg naraštaja da posredno ili neposredno objasne genezu »njemačke katastrofe«, na promjenu obilježja njemačke historiografije koja obrađuje XIX i XX stoljeće utjecao je i opći razvoj velikih evropskih historiografija prema primjeni socioloških metoda.¹ Historiografija njemačkog nacionalnog pokreta bavila se uglavnom politikom vladâ, ideološkim programima i pisanim objavama različite vrste. U svom je vidokrugu imala samo relativno malu grupu naobraženih pojedinaca iz viših društvenih slojeva. Iz spoznaje o nedostatku istraživanja njemačkog nacionalnog pokreta, kao pojave koja obuhvaća cijelo dru-

¹ Prije mnogo godina u svojim sam ocjenama glavnog njemačkog povijesnog časopisa »Historische Zeitschrift« nastojala utvrditi neka bitna obilježja njemačke historiografije. U međuvremenu njemačka se historiografija bitno izmijenila. Usp. *Historische Zeitschrift* u povodu 90-godišnjice F. Meinecke, HZ V, 1952, 386—390; Stogodišnjica časopisa »Historische Zeitschrift«, HZ XIII, 1960, 260—262.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb